עין משפט נר מצוה

נג א מיי' פי"ב מהלכות שמיטה ויובל הל' יד:

נד ב מיי' פי"ג מהל' שמיטה ויובל הל' ח [ט]:

נה ג מיי' שם הל' ד ה:

נו ד מיי' פ"ד מהלכות ערכין הלכה כא:

ה [מיי' פ"ח מהל' רוצח הלכה ח]:

נז ו מיי' פי"ב מהל' שמיטה הלכה יד:

תורה אור השלם

1. וּבָתֵּי הַחֲצֵרִים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל שְׂדֵה הָאָרֶץ יֵחָשֵׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה לּוֹ וּבַיֹּבֵל יֵצֵא: ויקרא כה לא

2. וַאֲשֶׁר יִגְאַל מִן הַלְוִיִּם וְיָצָא מִמְכַּר בַּיִת וְעִיר אֲחֻזָּתוֹ בַּיֹּבֵל כִּי בָתֵּי עָרֵי הַלְוִיִּם הִוא אֲחֻזָּתָם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ויקרא כה לג

3. וְעָרֵי הַלְוִיִּם בָּתֵּי עָרֵי אֲחֻזָּתָם גְּאֻלַּת עוֹלָם תִּהְיֶה לַלְוִיִּם: ויקרא כה לב

4. וּשְׂדֵה מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמָּכֵר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם: ויקרא כה לד

5. בְּמִסְפַּר שָׁנִים אַחַר הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתֶךָ בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאֹת יִמְכָּר לָךְ: ויקרא כה טו

6. וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצֵאתוֹ בַיֹּבֵל קֹדֶשׁ לַיְיָ כִּשְׂדֵה הַחֵרֶם לַכֹּהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ: ויקרא כז כא

7. וְאִם לֹא יִגָּאֵל עַד מְלֹאת לוֹ שָׁנָה תְמִימָה וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר בָּעִיר אֲשֶׁר לוֹ חֹמָה לַצְּמִיתֻת לַקֹּנֶה אֹתוֹ לְדֹרֹתָיו לֹא יֵצֵא בַּיֹּבֵל: ויקרא כה ל

8. וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשַׁב עִיר חוֹמָה וְהָיְתָה גְּאֻלָּתוֹ עַד תֹּם שְׁנַת מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְאֻלָּתוֹ: ויקרא כה כט

גליון הש"ס

מתני' אין עושין שדה. עיין טורי אבן מגילה דף י' ע"ב ד"ה כל המצות:

שינויי נוסחאות

א] בסדר המשנה שמוקפין, ב] חומה שאף על פי (ש"מ), ג] חומה דמי וכמה הן בתים (ש"מ), ד] של שני שני בתים (ש"מ), ה] ואלא בית וחצר א"כ (ש"מ), ו] ותניא ואשר יגאל מן הלוים. ס"א אינו אבל רש"י גריס כן (ש"מ), ז] הלוים ומה ת"ל יכול (ש"מ), ח] לומר ואשר יגאל מן (ש"מ), ט] רש"ק מ"ז, י] ללוים ולפי שנאמר (ש"מ), יא] לא טירים קטנים [תיבת כפרים נמחק] (ש"מ), יב] נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה (ש"מ), יג] בעיר חומה רש"ש, יד] לוי גואל כלוי [והשאר נמחק] (ש"מ), טו] ת"ל ואשר יגאל מן (ש"מ), טז] עכשיו שאינה מכורה אינו דין שלא תמכר דהא (ש"מ), יז] הכא מוכרין לעולם וגואלין לעולם [הס"ד ומה"ד: גואלין (ש"מ), יח] עושין אותן טירים קטנים (ש"מ), יט] ונבנה כעיר חומה (ש"מ),

גמרא

מתני' א ואלו הן בתי החצרים שני חצרים של שני בתים אע"פ א] שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון הרי הן כבתי חצרים: גמ' ת"ר ממשמע שנאמר 1 בתי החצרים איני יודע שאין להם חומה מה ת"ל אשר אין להם חומה ב] אף על פי שיש להם חומה כמי שאין להם חומה ג] וכמה בתים שנים חצירות שנים שתי חצירות של שני ד] בתים ואימא בית ה] וחצר (א) אם כן ליכתוב רחמנא חצרים וכי תימא אי כתב רחמנא חצרים חצר בלא בית משמע ההוא קרפף איקרי: מתני' ישראל שירש אבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הזה שנאמר 2 כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי וחכמים אומרים ב אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים: גמ' ואלא כמאן כבן לוי והדר תני עד שיהא לוי וערי הלוים אימא אינו גואל אלא כסדר הזה עד שיהא לוי וערי הלוים דברי רבי בשלמא ערי הלוים דכתיב כי בתי ערי הלוים אלא לוי מנלן דכתיב ואשר יגאל מן הלוים ו] תניא ואשר יגאל מן הלוים ז] יכול לוי מישראל יגאל שזה יפה כחו וזה הורע כחו אבל לוי מלוי לא שזה יפה כחו וזה יפה כחו תלמוד לומר ח] מן הלוים מן הלוים ולא כל הלוים פרט לבן לוי ממזר ונתין וחכמים אומרים אין דברים הללו אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא אמרינן: מתני' א] ס ג אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ולא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש ט] (ולא) מגרש שדה מגרש עיר ולא עיר מגרש שלא יחריבו את ערי ישראל ב] ד הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם שנאמר 3 גאולת עולם תהיה ללוים: גמ' אמר רבי אלעזר במה דברים אמורים בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין וכו' דכולי עלמא מיהא בדלוים לא משנינן מנא הני מילי אמר רבי אלעזר דאמר קרא 4 ושדה מגרש עריהם לא ימכר מאי לא ימכר אילימא לא ימכר כלל והא מדכתיב גאולת עולם תהיה ללוים מכלל דמזבני אלא מאי לא ימכר לא ישנה: הכהנים והלוים מוכרין לעולם וגואלין לעולם: ת"ר גאולת עולם תהיה ללוים מה ת"ל לפי שנאמר 5 במספר שני תבואות ימכר לך יכול אף זה כן תלמוד לומר גאולת עולם תהיה ללוים י] לפי שנאמר 6 והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים יא] לפי שנאמר 7 וקם הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות יכול אף זה כן ת"ל גאולת עולם תהיה ללוים בשלמא הני תרתי לחיי אלא בתי ערי חומה ללוים מי אית להו והתניא ג ערים הללו ה אין עושין אותן לא יא] כפרים קטנים ולא כרכים גדולים אלא עיירות בינוניות אמר רב כהנא לא קשיא כאן שהוקף ולבסוף ישב כאן שישב ולבסוף הוקף וכי האי גוונא מי הויא חומה והתניא 8 ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה ד) ו שהוקף ולבסוף ישב ולא שישב ולבסוף הוקף יכול אפילו הקיפוה ישראל נאמר כאן חומה ונאמר להלן חומה מה להלן עובדי כוכבים אף כאן עובדי כוכבים יכול אפילו הקיפוה עובדי כוכבים לאחר מכן נאמר יב] להלן חומה ונאמר כאן חומה מה להלן עובדי כוכבים קודם לכן אף כאן עובדי כוכבים קודם לכן תרגמה רב יוסף בריה דרב סלא חסידא קמיה דרב פפא כגון שנפלו להן

הן

רש"י

מתני' שתי חצרות. עיר שאין בה אלא שתי חצירות: גמ' איני יודע שאין להן חומה. דבתי החצרים משמע שאינו בעיר יג] אלא ישוב חצירות הסמוכות: כמי שאין להן חומה. הואיל ואין בה כדי עיר: וכמה. הן דלא ליחשוב חומה דידהו כעיר חומה שתי חצרות וכו': אימא בית וחצר בית וחצר. אבל אי איכא שני בתים בכל חצר הוו כעיר חומה ולא הוו כבתי החצרים: א"כ ליכתוב חצרים. ולא ליכתוב בתי ואנא ידענא דאין חצר בלא בית: מתני' ישראל שירש. בתי ערי חומה מאבי אמו לוי אינו גואל כסדר הזה שאם מכרה שתהא נחלטת ללוקח לסוף שנה אלא לעולם גואלה כלוי דכתיב בהו (ויקרא כה) גאולת עולם תהיה ללוים: עד שיהא. הוא המוכר לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי דאינו גואל כלוי: וערי הלוים. מערים שניתנו ללוים בימי יהושע לאפוקי בן לוי שירש את אבי אמו ישראל דאינו גואל כלוי. והשתא קשיא רישא לסיפא ובגמ' מתרץ לה: אין דברים הללו. דגאולת עולם אמורים אלא בערי הלוים אבל עד שיהא לוי לא בעינן דישראל שירש את אבי אמו לוי יד] מודו (ב) רבנן דגואל כלוי הואיל ומערי הלוים היא זו אבל בבן לוי שירש את אבי אמו ישראל מודו רבנן דאינו גואל כלוי דבערי הלוים תלא רחמנא: גמ' וקא פריך אינו גואל כסדר הזה כישראל אלא כמאן כבן לוי בתמיה והא תני סיפא עד שיהא לוי כו': בשלמא ערי הלוים. בעינן לאפוקי בן לוי שירש את ישראל כדכתיב ערי הלוים: אלא לוי מנלן. דבעינן שיהא לוי לאפוקי ישראל שירש את אבי אמו לוי: ואשר יגאל מן הלוים. דמשמע למקצת לוים נתתי רשות לגאול ולא לכולם: ותניא. דדרשינן הכי. ה"ג לה בתורת כהנים ט) מן הלוים מה ת"ל שיכול לוי מישראל יגאל כלומר אי לא כתב אלא גאולת עולם תהיה ללוים יכולני לומר לוי שמכר לישראל יגאלנה לעולם שישראל הורע כחו בממכרו דנחלטת לסוף שנה: וזה יפה כחו. דכתיב ו) גאולת עולם וגו' אבל לוי שמכר ללוי לא יגאל אלא תיחלט לסוף שנה: ת"ל טו] מן הלוים. פרט לבן לוי שבא מן הממזרת ומן הנתינה וכ"ש ישראל שירש את אבי אמו לוי שהרי ישראל גמור הוא: מתני' שדה מגרש. מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר מדכתיב (במדבר לה) מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב וחוץ לאותו אלף היה להם ללוים אלף אמה לשדות וכרמים כדכתיב (שם) ומדותם מחוץ לעיר וגו' לא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותן אלא נוי הוא לעיר: אין עושין שדה מגרש. משום יישוב ארץ ישראל והיינו חורבן שממעט את הזריעה: ולא מגרש שדה. שמחריב את נוי העיר: מגרש אין עושין עיר. שיעשו בו בתים שאין עיר נאה בלא מגרש וכ"ש שאין עושין עיר מגרש שאין מחריבין את ישוב העיר: מוכרין לעולם. אפילו בשנת היובל עצמה כך שמעתי וקשיא לי אמאי הא כי היכי דפליגי רב ושמואל בריש פירקא (לעיל כט:) בישראל שמכר שדהו בשנת היובל עצמה ה"נ איכא לפלוגי הכא ולמימר ק"ו מכורה כבר יוצאה עכשיו טז] דהא אמרינן לעיל (דף כח.) דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל. וכמדומה לי דאיידי דתנא באידך פירקא ז) מקדישין לעולם וגואלין לעולם תנא נמי הכא יז]: גואלין לעולם. שאין בתי ערי חומה שלהן נחלטין: גמ' יכול אף זה. לוי כן שאם מכר שדה אחוזתו אותן אלף אמה שחוץ למגרש שלא יהא מותר לגאול בפחות משתי שנים: לפי שנאמר. במקדיש שדה אחוזה וגאלה אחר מיד הקדש דבשנת היובל יוצאה לכהנים כדכתיב והיה השדה וגו': יכול אף. לוי כן אם הקדיש שדה ולא גאלה יפסידנה ביובל ת"ל גאולת עולם וגו': ערים הללו. הניתנים ללוים: אין עושין יח] ערים קטנים. לפי שהן ערי מקלט ובעינן שיהא שם יישוב לבית מנוס לרוצחים: ולא כרכים גדולים. לפי שמתקבלין שם מכל מקומות לסחורה ותהא רגל גואל הדם מצויה שם ויארוב את הרוצח ויהרגנו: אלא עיירות בינוניות. בלא חומה: כאן שהוקף ולבסוף ישב. לא משכחת בהו בלוים כדקאמרת אבל ישב ולבסוף הוקף משכחת בהו שלאחר שניתנו להם בימי יהושע היקיפוה הם: וכי האי גוונא. דישב ולבסוף הוקף מי הוי חומה דאצטריך קרא למעוטיה: בית מושב עיר חומה. בית שהושב ונבנה יט] עיר חומה דמשמע שהוקף ולבסוף ישב: יכול אפילו הקיפוה ישראל. לאחר שכבשו את הארץ ואפילו קודם שישבו בה: ונאמר להלן חומה. (דברים ג) כל אלה ערים בצורות וגו': לאחר מכן. לאחר שכיבשום ישראל: תרגמה רב סלא. לעולם כשהוקף ולבסוף ישב ודקשיא לך עיירות הללו אין עושין אותן כו': כגון שנפלו להן. בגורל בימי יהושע:

מסורת הש"ס

א) [תוספתא ספ"ה ב"ב כד: מכות יב.], ב) [לעיל ג:], ג) [מכות י. ע"ש], ד) [מגילה ג: ושם היא מימרא דר' יהושע בן לוי], ה) [בהר פרק ו], ו) [ויקרא כה], ז) [לעיל כו:],

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואימא בית וחצר בית וחצר א"כ ליכתוב: (ב) רש"י ד"ה אין דברים וכו' אבי אמו לוי ס"ל רבנן וכו' רחמנא הס"ד ואח"כ מ"ה ואלא כמאן כו' וקא פריך:

מוסף רש"י

אין עושין שדה. של לוים, מגרש. שנתנו ללוים אלפים אמה סביב העיר, כדכתיב (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה, וכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו', הא כיצד, אלף אמה מגרש, שאין בו לא בית ולא שדה, והשאר שדות וכרמים (מכות יב.). מוכרין לעולם. אפילו בשנת היובל עצמה אם מכרו קרקע שלהם מכורה היא, ואילו גבי ישראל תניא בגמ' בפ' בתרא (כט:) ובשנת היובל לא ימכרו ואם מכר אינה מכורה והמעות חוזרין, וגבי כהנים תנן מוכרין לעולם, דמכורה ויוצאה והמעות שלהן, דהא ליכא למימר דלא הדרא ארעייהו ביובל, דודאי הדרא, דכתיב ואשר יגאל מן הלוים, ואמרינן בפ' בתרא (שם) ממכרו יוצא בחנם (לעיל ג:). וגואלין לעולם. אם מכרו שדה גואלין אותה מיד, וישראל אינו מותר לגאול פחות מב' שנים כדכתיב במספר שני תבואות ימכר לך (שם). ערים הללו. ערי מקלט, אין עושין אותן לא כפרים קטנים. לפי שאין מזונות מצויין שם, ולא כרכים גדולים. שהכל נקבצים שם תמיד ויהא רגל גואל הדם מצויה ויארוב לו (מכות י.). בית מושב עיר חומה. בית מושב של עיר חומה, ולא שישב ולבסוף הוקף. שנתיישב תחלה בבתים ולבסוף הוקף חומה (מגילה ג:).

רבינו גרשום

מתני': ואלו הן בתי החצרים. שיש להן דין זה: שתי חצרות של [ב'] ב' בתים אף על פי שמוקפות. דינן כבתי חצרים ככפרים שאין להם חומה אבל פחות א) מכאן אינן כבתי חצרים: גמ': בתי חצרים. משמע כפרים שאין להם חומה: [מה ת"ל שאין להם חומה שאע"פ שיש להם חומה מוקפות מימות יהושע כמי שאין להם חומה דמו שאינן בתורת בתי ערי חומה: ואימא בית וחצר בית וחצר. דהיינו ב' בתים וב' חצרות ולא שיהו ב' בתים בכל חצר: א"כ. דבית אחד בלבד בחצר: ליכתוב חצרים. ולא בעי למכתב בתי דסתם חצר אינה בלא בית אחד: לא ההוא חצר שאין בו בית לא מקרי חצר אלא קרפף ומדאצטריך למיכתב בתי וחצרים ש"מ דב' חצרות של ב' ב' בתים: מתני': ישראל שירש את אבי אמו לוי] אינו גואל כסדר הזה. כענין שאר ישראל היורשין קרוביהן ישראל אלא דינו כבן לוי. וכן בן לוי כו' [לפי שהלוים אינן בתורת מוכר שדה אחוזה לב' שנים ולא בתורת בתי ערי חומה לחלוט. וכן בתורת חצרים שנאמר כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם] עד שיהא [לוי וערי הלוים משמע השתא דבין ישראל שירש אבי אמו לוי ובין לוי שירש אבי אמו ישראל גואלין בתורת ישראל ולעולם אינו גואל בסדר לוי שמוכר וגואל לעולם עד שיהא לוי ובערי הלוים] ובגמ' פריך רישא אסיפא: וחכ"א [אין דברים הללו אמורין אלא בערי הלוים. משמע דחכמים סברי] דאפילו ישראל שירש ערי הלוים מוכר וגואל כתורת לוים {דבערי הלוים תלא רחמנא}. אבל בהא פליגי דעד שיהא לוי לא אמרינן: גמ': [ואלא כמאן כבן לוי. והא תני עד שיהא לוי וערי הלוים כלומר דמי שהוא לוי ובערי לוים הוא גואל בתורת לוי ולא ישראל בערי לויים גואל כבן לוי]. אלא אימא אינו גואל אלא כסדר הזה. שאמרנו למעלה בתורת ישראל בערי ישראל: [בשלמא ערי הלוים. אשכחן דאית להו גאולה לעולם ולאו מידי אחרינא דכתיב כי בתי ערי הלוים היא אחוזתם. אבל מנא לן דלוי בערי הלוים דיניה כי האי גוונא ולא איניש אחרינא]: דכתיב ואשר יגאל מן הלוים. כלומר לוי שמכר שדהו לישראל יגאל לעולם: יכול לוי מישראל יגאל. לעולם: שזה. בן לוי יפה כחו בממכרו כדמפר' לעיל: אבל לוי. שמכר ללוי ששניהם יפה כוחם לא יגאל: ת"ל מן הלוים. דאפילו לוי מלוי יגאל: מן הלוים ולא כל הלוים. מן הלוים משמע מעוט כלומר שיש ללוים שאינן בתורת גאולה זו והיינו בן לוי נתין ובן לוי ממזר: עד שיהא לוי [וערי לוים] לא אמרינן דלא בעינן תרוייהו: מתני': אין עושין שדה מגרש. אותן אלף אמה שסביב לעיר שהן אויר לנוי העיר אין עושין אותן שדה שאין זורעין אותן ולא שדה שהוא לזריעה אין עושין אותו מגרש: בד"א בערי הלוים. כדאמר בגמרא לא ישנה: ולא עיר מגרש שלא יחריבו ערי ישראל. שלא יחריב עיר שהיא מיושבת לעשותה מגרש אויר פנוי: מוכרין לעולם. אפילו בשנת יובל עצמו: וגואלין לעולם. אפילו מיד לאלתר כשמכר: גמ': לא ישנה. מכמות שהיא: ולפי שנאמר קדש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו: יכול אף זה כן. בן לוי שהקדיש את שדהו יוצא לכהנים ביובל: ערים הללו. של לוים שכתוב ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר: טירים קטנים. כמו מגדלים: [אלא עיירות בינוניות. שאין מוקפות חומה אלמא לית להו בתי ערי חומה: לא קשיא] כאן שהוקף חומה ולבסוף ישב. שנתנו הם ללוים לית להו ב) בתי ערי חומה דשוברין חומתן ועושין אותן עיירות בינוניות: כאן שישב. בלא חומה ונתנוהו ללוים: ולבסוף הוקף. שהקיפוהו הלוים מאחר שהיה שלהם יש להם בתי ערי חומה: בית מושב עיר חומה. שיהא עיר חומה קודם שיש בה [בית] מושב: [יכול אפילו הקיפוה ישראל. חומה ואח"כ ישב יהא לה תורת בתי ערי חומה: ונאמר להלן חומה. כל אלה ערים בצורות חומה גבוהה: מה להלן. שהקיפום עובדי כוכבים חומה: אף כאן. בבתי ערי חומה שהקיפום עובדי כוכבים חומה קודם לכן. קודם שירשו ישראל את הארץ]: תרגמה רב יוסף. כלומר כי האי גוונא אפשר למיהוי להו בתי ערי חומה: כגון שנפלו להם. ערים בירושה מוקפות חומה מאבי אמו ישראל:

א) לכאורה משמע דהתנא בא למעט יותר מכאן דאינן כבתי חצירות ואולי דט"ס וצ"ל אבל יותר מכאן וצ"ע. ב) נראה דצ"ל לית להו ללוים אלא היו שוברין חומתן וכו'.